

BİR KONGRE, BİR MÜZE VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

"Haydi şu Hitit'in, Urartu'nun, falanın filanın çanak çömlek ve heykellerini bulmak, korumak ve teşhir etmek için sarfettiğimiz insan gücü, para ve zamanın kırkta birini, sadakanız için, açık hava müzesinin yapımı için sarfediniz."

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU*

32. Daimi Milletler Arası Altaistik Kongresi (PIAC- Permanent International Altaistic Conference) 11-16 Haziran 1989 tarihleri arasında Norveç'in başşehri Oslo'da toplandı. 16 yıl önce, on altıncısı, Cumhuriyetimiz 50. yılı münasebetiyle Ankara'da toplanan bu kongrenin yurtdışındaki bir toplantısına ilk defa katılıyordum. Avrupa'nın bu kuzey ülkesi, benim için her bakımdan güzel hatıraları içine alan bir gezinin kaynağı olmuştur. Bu hatıralarımız, elbette bu derginin sayfalarının dışında kalacaktır. Pek çok ülkeden 90 kadar üyenin katıldığı bu toplantının en güzel yönü, bizim Norveç Halk Müzesi'ni (Norsk Folkemuseum) görmemize imkân sağlamasıdır. 14 Haziran sabahı erkenden başlayan müze yolculuğu, bir tram (tramvay ve metro karışımı bir raylı sistem) ile bir motor yolculuğundan sonra birkaç kilometrelik bir yeşil yürüyüş ile başladı. Bu gezinin halk kültürümüzün önemli bir parçası olan açık hava müzeleriyle olan münasebetini, mukayeseli olarak verirken üzüntülerimi dile getirmeyi de ihmal etmeyeceğim. Bunu, önemli bir görev biliyorum.

Müze, bir bölümü meyilli arazi olmak üzere çok geniş bir toprak parçası üzerinde kurulmuş. Bir Norveçlinin tarihini, mimarisini, el sanatlarını, kıyafetlerini öğrenmek için kitaplara başvurmak yerine bu

müzei gezmek en iyi ders olacaktır. Oslo'nun az rastlanan güzel günlerinden birinde müzei dolaştık; pek çok okullu da oraya gitmek için aynı günü seçtiğinden müze, adeta bir çocuk ve gençlik bayramı gibi canlı ve neşeli idi. Onlar, orada hem piknik yapıyor, hem de pek çok şeyi görerek öğreniyordu.

Rahmetli sanat tarihi hocamız Ayten Hanımın. Selçuklu eserlerini yerinde görmemiz için, bizleri Konya'daki sanat eserlerine götürmesini hayırla yad ettim. Bizim, eserimize sahip çıkabilmemiz için onu iyi tanımamız gerekmektedir. Cyunlarımızı, Karagözümüzü, Nasreddin Hocamızı tanıtamadığımız gençlerimiz onlara nasıl sahip çıkabilecek acaba?

Müze, temelde açık hava müzesi olarak biliniyor; ama bir avlu etrafındaki birkaç binadan meydana gelen kapalı kısım, başlı başına bir müze sayılabilir. Yüksek tavanlı, geniş alanlı odalardan ve salonlardan meydana gelen bu binalar, daha çok eşya, alet ve kıyafet teşhirine ayrılmış. Şöyle bir düşündüm, bu binaların benzerleri bizde var mı? Şimdilik yok. Sebeplerini araştırıyorum. Otobüs, tram, tramvay ve motor seferleriyle ulaşım problemini halletmiş gibi görünen bir şehrin müze problemini de halledeceği tabiidir.

Müzenin açık alandaki kısmı ülkenin kuzeyinden güneyine, pek çok köy ve kasabadan getirilmiş çok saydaki ev, ahır, depo, değirmen, kilise vs. den meydana

* Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı

gelmektedir. Pek azı açık olduğu için gezip görebildik. Bazılarının pencerelerinden bakarak bilgi sahibi olmaya çalıştık. Açık evlerden birini gezerken Türkçe konuştuğumuzu işiten bu kızlardan biri yanımıza gelerek Türkçe konuşmaya başladı. Oslo üniversitesi'nde antropoloji tahsili yapıyormuş ve bu arada Türkçe dersleri de almış. Hocası da, bizim kongrenin başkanı olan dostumuz Bernt Brendemoen imiş. Görevli kızımız bize oldukça geniş bilgi verdi. Onunla Türkçe konuştuk. Hiç aklıma gelmezdi. Neyse, Türkiye'ye geldiği zaman bizlere de uğramasını söyleyerek teşekkür edip ayrıldık.

Müzedeki şunu tesbit ettim. Norveç'te, bizdeki gibi bir köy odası kavramı yoktu. Şimdi düşünüyorum da, bizde kaldı mı? Birkaç yıl önce bu konuda bir derleme yaparken karşımıza çıkan cümleler, hep üzüntü ifadeleriyle dolu idi. (1) Televizyonun esir alamadığı ne kaldı ki! . Odalar kendilerini hatırlayacak bir sosyoloğu, bir folklor araştırmacısını, belki bir de halk mimarisi temsilcisini aramakla meşguldür.

İki küçük barakada, keramik ve gümüş işçiliği sergileniyor ve ürünler yerinde pazarlanıyordu. Artık siz, o toprak kablann ve gümüş takıların nasıl yapıldığını yerinde görebiliyordunuz. Ustalar, birer manken gibi görevlerini yerine getiriyor ve bütün dikkatleriyle yeni eserler ortaya koymaya çalışıyorlardı.

Kapalı alandaki bir bölüm dikkatimi çekmişti. Orası, adeta çocuklar ve gençler tarafından işgal edilmişlerdi. Burası, oyuncakların tarihi ile ilgili bölümdü. dikkatle inceledim. Bazı oyunların fotoğrafları vardı; oyuncaklar ise örnekleriyle teşhir edilmişti. Gerek oyunlar, gerekse oyuncaklar arasında bize yakın olanlar, bizimkileri hatırlatanlar da yok değildi. Ama bu bölümün bende bifaktığı en iyi iz, yurduma dönünce kendini belli etti. 15-17 Ekim 1989 tarihleri arasında gerçekleştireceğimiz III. Millî Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresine katılacak üyelere teklif ettiğimiz üç ana konunun biri, oradan alınan ilhamla adlandırıldı: Aletli oyunlar ve oyuncaklar.

Hazırlamakta olduğu bitirme tezi için malzeme toplayan bir öğrencimin dile getirdiği bir konu da sonuncu bölüm ile yakından ilgili idi: Fincan (yüzük) oyunu. Sahi, günümüzde bu oyunu oynayabilen kaç kişi çıkabilir acaba? Köy odaların incelerken oyuna da eğilmiş ve Millî Folklor

yazılı kaynaklarda birkaç farklı şeklini tespit etmiştim. (2) Bizim evde de oynandığını çok iyi hatırlamama rağmen kurallarından hiç bir şey çıkaramadığım bu oyunu acaba atari'lere mi feda ettik. Gelecek yıllarda bir "Fincan Oyunu Yarışması"nın açmanın farz olduğu kanaatindeyim.

Halı ve kilim teşhir salonlarında bizim motifleri hatırlatan bir tek motif çıkarabildim. Ama tarım aletleri arasındaki benzerlik biraz daha fazla idi. Kryafetler, biraz da iklim farkından olacak, apayrı dünyalara aitti.

Müzeden ayrılırken iki düşünce kafamda kolkota yürüyordu. Biri, merhum Hamit Zübeyr Koşay'ın açık hava müzeleri konusundaki gayretleri, diğeri ise 35 yıl önce Karkın (Çumra-Konya) köyündeki çakmaktaşı düğenlerle gerçekleştirdiğim harman sürme işi. Acaba, diyorum, bir düğmeye basıverdiğimiz zaman öküzleri veya atlarıyla bir sürücü ne zaman harekete geçirecek de düğen sürme işini "müzelik" hale getirebileceğiz? İşte o gün, merhum Koşay rahat bir uykuya dalacak.

Beş yıl kadar önce, Ankara'daki Üniversitelerden birinin sayın rektörünün Konya'da verdiği bir millî müjdenin gerçekleşmesini dört gözle bekliyoruz. Unutmayınız, Norveç Halk Müzesi'nin açık alanları uzun kış devresinde kalın bir kar tabakasının altında kalmaktadır. Ankara'ya böyle bir kar, belki de kırk yılda bir yağacaktır. Kaldı ki bir parçasını kapalı mekânlarda da gerçekleştirmek mümkündür.

Haydi şu Hitit'in, Urartu'nun, falanın, filenin çanak çömlek ve heykellerini bulmak, korumak ve teşhir etmek için sarfettiğimiz insan gücü, para ve zamanın kırkta birini, sadakanız için, açık hava müzesinin yapımı için sarfediniz. Var mısınız sayın aydınlar? Yeşil ışığımızı bekliyoruz. Kendi millî yaşayışımızı "antik" olmadan ortaya koyalım. ama unutmayalım, burada batılının ve doğulunun etkisiyle götüreceği hiç bir parça olmayacaktır, şimdiden bilin.

NOTLAR

1. Saim Sakaoğlu, Gerede'de Fikra Anlatma An'ansel. 2 (8), Eylül 1986, 907 (907-922).
2. Saim Sakaoğlu, "Yüzük Oyunu", Görgü Analeptodora/ Geleneklerimiz, (Eylül 1988), 98-105.